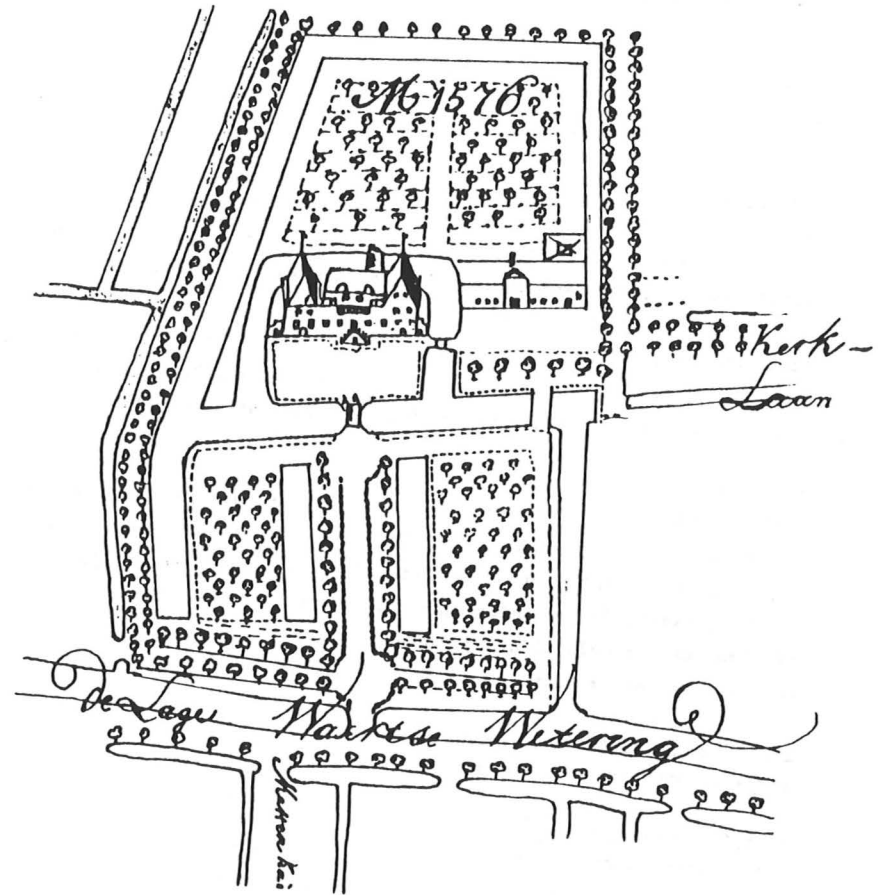

'REBUS'
MEDEDELINGEN BLAD VAN
A.W.N. AFD. RIJNSTREEK

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.).
Renus verschijnt ten minste 3 maal per jaar.
Redactie: E. van der Most.
Redactie adres: Geregracht 50, 2311 PB Leiden.

Gegevens mogen worden overgenomen, mits bron vermelding plaats vindt.

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt dat het van belang kan zijn, of als u op de hoogte bent van plaatsen waar grondwerk plaats vindt, waarbij eventueel vondsten te verwachten zijn, belt u dan met één van de volgende personen:

Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten; 071-764072.
Suus Sprey, Burg. Visserpark 14, 2405 GR Alphen a.d.Rijn; 01720-94986.
Eric van der Most, Gaasterland 6, 3524 CA Utrecht; 030-894247.

Meehelpen op de opgravingen ?

Mocht u belangstelling hebben om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt u in de veldwerk agenda zien welke projecten in uitvoering zijn, of uitgevoerd gaan worden. Voor de juiste datum en het juiste tijdstip waarop één en ander plaatsvindt kunt u de telefoonnummers draaien, die vermeld zijn bij "Vondstmeldingen". Met nadruk wordt er nog eens op gewezen, dat ervaring absoluut géén vereiste is.

Restaureren, tekenen, vondstverwerking

Zie voor meer gegevens het artikel over onze werkruimte

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de administrateur van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, Postbus 100, 2180 AC, Hillegom.

Nieuwe leden worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking, waarbij zij/hij wegwijs gemaakt wordt binnen de afdeling.

Uitnodiging tot het bijwonen van de jaarvergadering op dinsdag 17 mei.

Voor het eerst in haar 15-jarig bestaan heeft de afdeling een eigen verenigingsgebouw. Het verheugt het bestuur zeer u ditmaal voor een jaar vergadering onder eigen dak te kunnen uitnodigen. De afgelopen tijd is door een kleine groep buitengewoon actieve leden hard gewerkt aan verbouwing en aankleding. Een bezoeker, die het gebouw slechts in de staat waarin wij het betrokken hebben, heeft gekend zou van een klein wonder spreken.

Zoals gebruikelijk, hebben vrijheid en zelfstandigheid ook hun keerzijde, in ons geval hoofdzakelijk in financiële zin. Daarom praten wij graag met u gedurende de vergadering. Na afloop willen wij onze blijdschap met u delen middels een hapje en een drankje.

De lokatie van ons gebouw vindt u op bijgaand kaartje. De agenda ziet er als volgt uit:

1. opening om 20.00 uur.
2. ingekomen brieven en mededelingen.
3. notulen van de vergadering van 12 mei 1987 (in dit nummer).
4. jaarverslag over 1987 (eveneens in dit nummer).
5. verslag van de kascommissie.
6. benoeming nieuwe kascommissie.
7. de nieuwe werkruimte Geregracht 50.
8. financieel verslag over 1987 en begroting 1988.
9. herziening huishoudelijk reglement.
10. rondvraag.

Dit jaar zijn er geen bestuursleden aftredend, zodat dit agendapunt ontbreekt. Zoals u gewend was werd elk jaar de bijgewerkte ledenlijst afgedrukt in Renus. Het feit dat misbruik gemaakt werd van deze lijst en het feit dat deze Renus toch al dik werd hebben er toe geleid, dat de lijst niet is opgenomen. Voor belangstellenden is een copy van de lijst beschikbaar op de jaarvergadering.

NOTULEN VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN DE A.W.N.-AFDELING RIJNSTREEK, dd. 12-05-1987

Opening. De voorzitter, de heer van der Kooij, opent de vergadering met de mededeling dat de beide bestuursleden S.Sprey en A.Peddemors zijn verhinderd, de overige leden van het bestuur zijn aanwezig.

Notulen van de vorige vergadering (13-05-1986). De notulen worden zonder commentaar goedgekeurd. De voorzitter voegt een punt aan de agenda toe, de benoeming van de nieuwe kascommissie.

Jaarverslag. Het jaarverslag over 1986 is te lezen in Renus nr.2 van 1987. De voorzitter meldt, dat een stijging van het aantal leden op landelijk niveau valt waar te nemen. Na het aanbrengen van enkele kleine verbeteringen en een enkele toelichting wordt het jaarverslag goedgekeurd. Na aanleiding van het onderzoek Leiderdorp-Kerklaan merkt de voorzitter op, dat het mogelijk gebleken is om op werkdagen te graven, dit is in het verleden vaak een punt van discussie geweest.

Verslag van de kascommissie. De kascommissie bestond uit de heren H.Hardenberg en A.v.Peursen. De heer Hardenberg verklaart, dat de commissie geen onregelmatigheden heeft kunnen constateren. Wel merkt hij op, dat in de toekomst ook bonnetjes van boekenbonnen bewaard moeten worden. Na bedanken van de kascommissie (de heer van Peursen is afwezig) wordt de kascommissie door de voorzitter gedechargeerd.

Nieuwe kascommissie. Tot leden van de kascommissie 1987 worden benoemd de heren B. van der Berg en A.G.S. Rosier.

Financieel verslag en begroting. De penningmeester, mevr. Vogelaar, licht enkele van de posten toe. De kosten van de lezingen in 1986 zijn laag, omdat een aantal van de gevraagde sprekers uit Leiden afkomstig was, deze mensen dienden geen reiskostendeclaraties in. De kosten voor opgravingen worden in 1987 hoger, omdat in 1986 een groot deel van de kosten door Stichting Dever werd gedragen. In 1987 staat ons een paar grote onderzoeken te wachten met hoge kosten, zoals Koudekerk, ook zullen er nieuwe schoppen aangeschaft gaan worden. Bij de inkomsten op de begroting voor 1987 staan geen subsidies vermeld, omdat de toekenning daarvan nog onzeker is, de financiële positie zal waarschijnlijk beter uitvallen dan nu wordt voorgesteld. De penningmeester meldt een voorstel van het bestuur om de nieuwe secretaris een reiskostenvergoeding te geven voor het bijwonen van de bestuursvergaderingen, hierover zal nog worden beslist.

Bestuurswisseling. Aftredend zijn W.Dorsman (8 jaar secretaris) en M.Vogelaar (penningmeester, aftredend om studieredenen). De voorzitter dankt de secretaris voor zijn medewerking aan de opgravingen en voor zijn werk voor Renus. Dit als stencil begonnen convocatie is uitgegroeid tot een tijdschriftje, dat elk kwartaal verschijnt. In de toekomst zal Renus nog dikker worden. De voorzitter dankt de heer Dorsman onder overhandiging van een bos bloemen en een cadeau. De voorzitter herinnert aan de werkzaamheden van de penningmeester en hij merkt op, dat mevr. Vogelaar zeer naar voldoening heeft gefunctioneerd. De penningmeester wordt onder dankzegging een bos bloemen en een cadeau overhandigd.

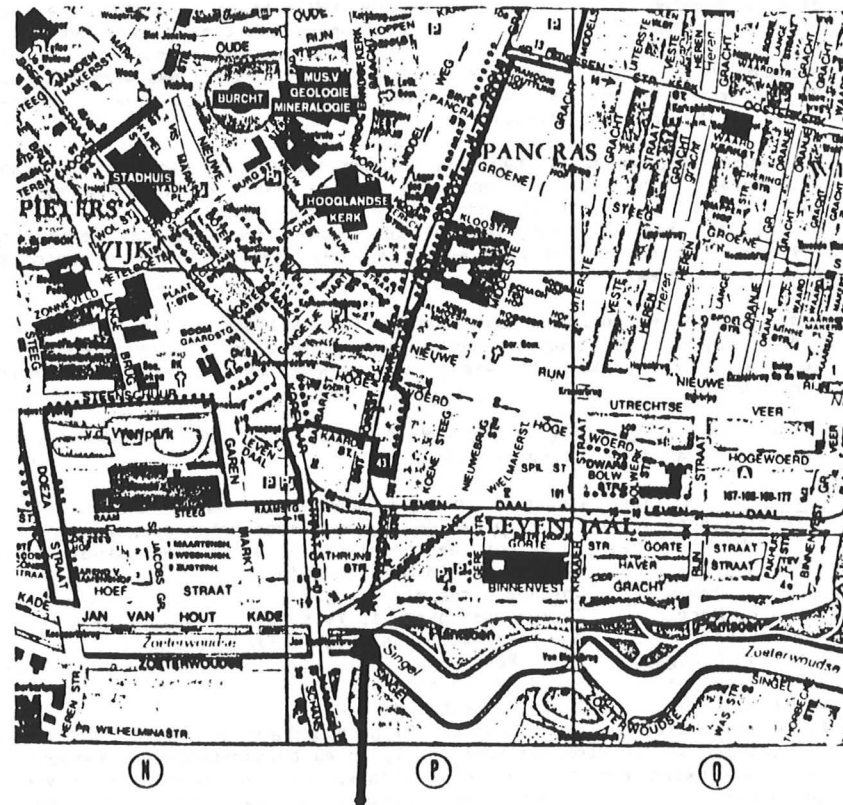
Rondvraag. De heer v.d.Berg constateert nu hij een jaar actief in de vereniging is, dat een groot deel van de leden van de afdeling het moet hebben van de lezingen, Renus en Westerheem. Hij stelt een 2-maandelijkse berichtgeving voor. Dit blijkt door de hoge porto-kosten niet haalbaar. De

heer v.d.Meulen verwijst naar meer publiciteit in de lokale pers. De voorzitter zou graag Renus meer als afdelingsorgaan uitbouwen. De heer v.d.Broeke merkt op, dat veel leden alleen lid zijn voor Westerheem.

Sluiting. De voorzitter sluit de vergadering met twee mededelingen:
1. Er is een brief binnengekomen van het Gorlaeus laboratorium met betrekking tot onze werkruimte. In verband met een interne verhuizing dienen wij deze te verlaten. Er is onduidelijkheid waar we nu met onze werkruimte naar toe moeten. De voorzitter roept iedereen op, na te denken over een alternatieve ruimte.
2. Eind 1988 bestaat de A.B.C. 10 jaar en zal de K.N.O.B. een themadag organiseren over stadsarcheologie, mogelijk in Leiden.

Na de pauze zou mevr.A.Boonstra van de Stichting Prehistorisch huis te Eindhoven een film over dit project vertonen. Door technische moeilijkheden werd dit uiteindelijk een heel interessante lezing, helaas zonder film.

Nieuwe werkruimte Geregracht 50

JAARVERSLAG OVER 1987

Leden. Het aantal leden bedroeg op 31-12-1987 totaal 149, dat is 1 meer dan in het voorafgaande jaar. Bij deze getallen moet opgemerkt worden dat meer dan 10 leden hun lidmaatschap opgezegd hebben, terwijl er minstens 10 nieuwe leden zich opgaven en er een geringe instroom uit andere afdelingen was.

Bestuur. Tijdens de ledenvergadering van 12-05-1987 traden Mevr.M.L.Vogelaar en Dhr.W.Dorsman af. Hun plaats werd ingenomen door Mevr.G.Louwes en Dhr.E.v.d.Most. Het bestuur bestond dit jaar uit:

voorzitter	D. van der Kooij	vanaf mei 1986
vice-voorzitter	C. van Driel-Murray	vanaf mei 1981
penningmeester	G. Louwes	vanaf mei 1987
secretaris	E. van der Most	vanaf mei 1987
lid	S. Sprey	vanaf mei 1985
lid	J. van der Meulen	vanaf mei 1985
lid	A. Peddemors	vanaf mei 1981

Het bestuur kwam 7-maal bijeen. Voornaamste punten van gesprek waren; uitwerking van lopende en voorbereiding van nieuwe projecten en sinds mei de huisvestingsproblematiek. Een aantal malen is de positie van het Provinciaal Bodemarchief ter tafel gekomen: de AWN behoort nauw samen te werken met deze instantie in de afwerking van haar projecten. Indien het huidige lage niveau van functioneren van deze instelling voortduurt, zal het bestuur blijk dienen te geven van haar bezorgdheid over het welzijn ervan. Dhr. B. van den Berg werd bereid gevonden de netelige post van commissaris materiaal te gaan vervullen.

Als AWN-vertegenwoordiger nam Dhr. Dorsman deel aan de vergaderingen van de Provinciale Archeologische Commissie, zetelde Mevr. van Driel-Murray in het bestuur van de Stichting Onderzoek Romeinse Bewoning Valkenburg Z.H., woonde Dhr. van der Kooij het overleg in de Archeologische Begeleidings Commissie Leiden bij en maakte Mevr. Sprey deel uit van de Historische Commissie Alphen.

Samen met de provinciaal archeoloog Drs.D.P.Hallewas werden door bestuursleden besprekingen over projecten gevoerd met het gemeentebestuur van Koudekerk, de directie rijksweg 11 van Rijkswaterstaat en het Rijksmuseum van Oudheden.

De regionale vergadering van de AWN-afdelingen werd dit jaar wederom in de werkruimte van de afdeling gehouden.

Lezingen. Dit jaar werden 9 lezingen gehouden, 1 meer dan in 1986. In chronologische volgorde waren het de volgende sprekers/sprekers:

C. van Driel-Murray	In de put, beschouwing over een archeologische context
E. de Munck	Archeologie in Oost-Turkije
B.H.H. Bergman	Chinees porselein
J.M.A.W. Morel	De Romeinse haven in Velsen
A.Boonstra	Het prehistorische huis te Eindhoven
F.M. van Poelgeest	Klein Poelgeest
J.R. Magendans	Den Haag, recente vondsten
J. Kistenmaker	Delft, recent onderzoek
E. van der Most	Alphen aan den Rijn, stand van zaken

De lezingen werden door gemiddeld 21 leden en belangstellenden bezocht.

In samenwerking met omliggende afdelingen werd de mogelijkheid van een gezamenlijke excursie onderzocht, hetgeen evenwel niet leidde tot het organiseren van een excursie.

Werkavonden. Ook dit jaar werd er gewerkt aan de omvangrijke vondstgroep van kasteel Dever bij Lisse. Zonder anderen te kort te willen doen worden op deze plaats de onvermoeibare inzet van Mevr.A.M.Straman en Dhr.L.A. den Hollander genoemd, respectievelijk voor de vondstenadministratie en de aanleg van een determinatiesysteem voor het 17de en 18de eeuwse aardewerk. Dit jaar kwam in opzet gereed een typologie van de omvangrijkste aardewerkgroep: het roodbakkende. Een aantal leden bracht in dit kader ook een bezoek aan het RMO om de door Dhr. Peddemors bijeengebrachte overzichtstypologieën en de potten zelf in de nieuwe opstelling middeleeuwse archeologie te bekijken.

Het veldwerk zorgde ook in 1987 voor een constante grote stroom aan vuile vondsten, die deels gewassen, genummerd en deels slechts opgeslagen kon worden. Met name de bewerking van de grote Romeinse vondstcomplexen uit Alphen zal weer veel arbeid vergen.

Een gesprongen waterleiding in een naburige kelderruimte zette ook onze werkruimte blank, waardoor de op de grond opgestapelde vondst dozen nat werden, vervolgens bezwaken onder de last van vele daarop gestapelde dozen en tot slot omvielen. De ravage was enorm. Alle vondsten zijn in de daarop volgende maanden overgepakt in nieuwe dozen. Deze ramp heeft de normale voortgang van uitwerkingsbezigheden voor een groot deel belemmerd.

In mei bereikte ons een brief van het Gorlaeus laboratorium met de mededeling dat wij in december 1987 de ruimte moesten verlaten. Door leden en het bestuur werd gezocht naar een alternatief. In afwachting daarvan werd gestart met het inpakken en documenteren van alle in de werkruimte aanwezige vondstgroepen, zodat deze eventueel naar het Provinciaal Bodem Archief (P.B.A.) vervoerd konden worden. Hiertoe was het noodzakelijk om naast de maandagavonden ook op een groot aantal zaterdagochtenden te werken.

Eind december 1987 stond alles ingepakt en was de vondstgroep Dever naar Lisse afgevoerd. Ook in december kwamen we op het spoor van een potentiële nieuwe werkruimte in een afgedankt gemeaal aan de Geregracht 50 te Leiden. Een beslissing hierover valt te verwachten in 1988.

Publiciteit. Op zaterdag 5 september stond de afdeling achter een paar tafeltjes op de Leidse Uitmarkt. Dit leverde uiteindelijk nauwelijks nieuwe leden op, zodat we onze deelname aan dit evenement nog eens nader zullen bezien.

In het kader van het leesproject "Schatten" richtte de afdeling een vitrine met bodemvondsten in in de Jeugd afdeling van de Alphenense bibliotheek.

Een groot deel van het voorjaar en de zomer was een tentoonstelling te zien in de ruimte van de Historische Vereniging voor Alphen aan den Rijn en omstreken. Hier waren de beerputvondsten van 1981 (N.M.B.-bank) en 1985 (A.B.N.-bank) en de vondsten uit Aarlanderveen (Noordeinde) en Beerendrecht te zien.

Voor de tentoonstelling Het Benen Tijdperk in het Provinciaal Museum te Assen (daarna: Museum Kam Nijmegen, Goois Museum Hilversum) werden een drietal voorwerpen uit de karolingische vondsten van Leiderdorp in bruikleen afgestaan.

Medewerking in de vorm van vondst- en opgravingsmateriaal en voorlichting werd gegeven aan een tentoonstellingsproject van de Reinwardt Akademie.

Op een bijeenkomst in verband met de oprichting van een historische vereniging in Koudekerk werd door Dhr. van der Kooij een korte inleiding gehouden over archeologie in het algemeen en lokale archeologie in het bijzonder.

Als een resultaat van de pogingen om de plaatselijke historische verenigingen te interesseren voor archeologie en samenwerking met de AWN werd door Oud- groen- en leefbaar Voorschoten een lezing georganiseerd van Drs. A.Waasdorp. Aan de hand van voorbeelden uit Den Haag en (door de AWN verstrekt) Voorschoten besprak hij het hoe en waarom van archeologie in de

plaatselijke context. Deze lezing was ongemeen druk bezocht; wederom een duidelijk bewijs van een potentieel grote belangstelling voor het werk van de AWW.

Over het veldwerk van de afdeling en over ons afdelingsgebied verschenen in Westerheem de volgende artikelen:

- Westerheem 36, nr.1. E.v.d.Most. Een nieuw stempel van de cohors VI Breucorum.
- nr.2. J.E.Bogaers en J.K.Haalebos. Opgravingen in Alphen aan den Rijn in 1985 en 1986.
- nr.2. E.v.d.Most. De gracht die een slootje was.
- nr.6. P.C.Beunder. Vlootshouw.

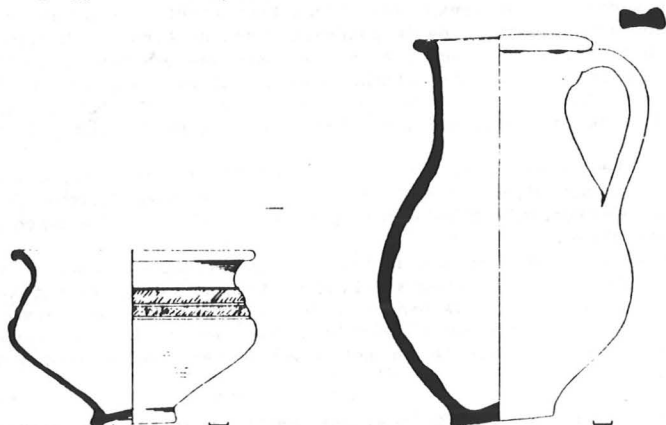
In Renus 1987 nr.3. verscheen van de hand van M.Polak het artikel; Alphen - De Schans en de Romeinse weg langs de Rijn.

Van publicatie in de lokale pers over ons lopend veldwerk werd afgezien in verband met het grote gevaar van het aantrekken van schatgravers. Reeds gedurende onze werkzaamheden bleek een constante stroom van metaaldetectorspeurders aanwezig.

Veldwerk Alphen aan den Rijn, "Lemkes" (aanleg westelijke randweg RW 11). Vanaf februari 1987 werd gegraven in de direkte omgeving van kwekerij Lemkes in de Hoorn. Op de plaats van het cunet voor een aan te leggen weg (Leidsche Schouw) werd op een dag een vlak van 110 meter lang en 15 meter breed vrijgelegd, geschaafd en getekend. En dit op een door de weekse dag bij temperaturen rond het vriespunt met 6 A.W.N.-ers, die tot het te donker werd bleven doorwerken.

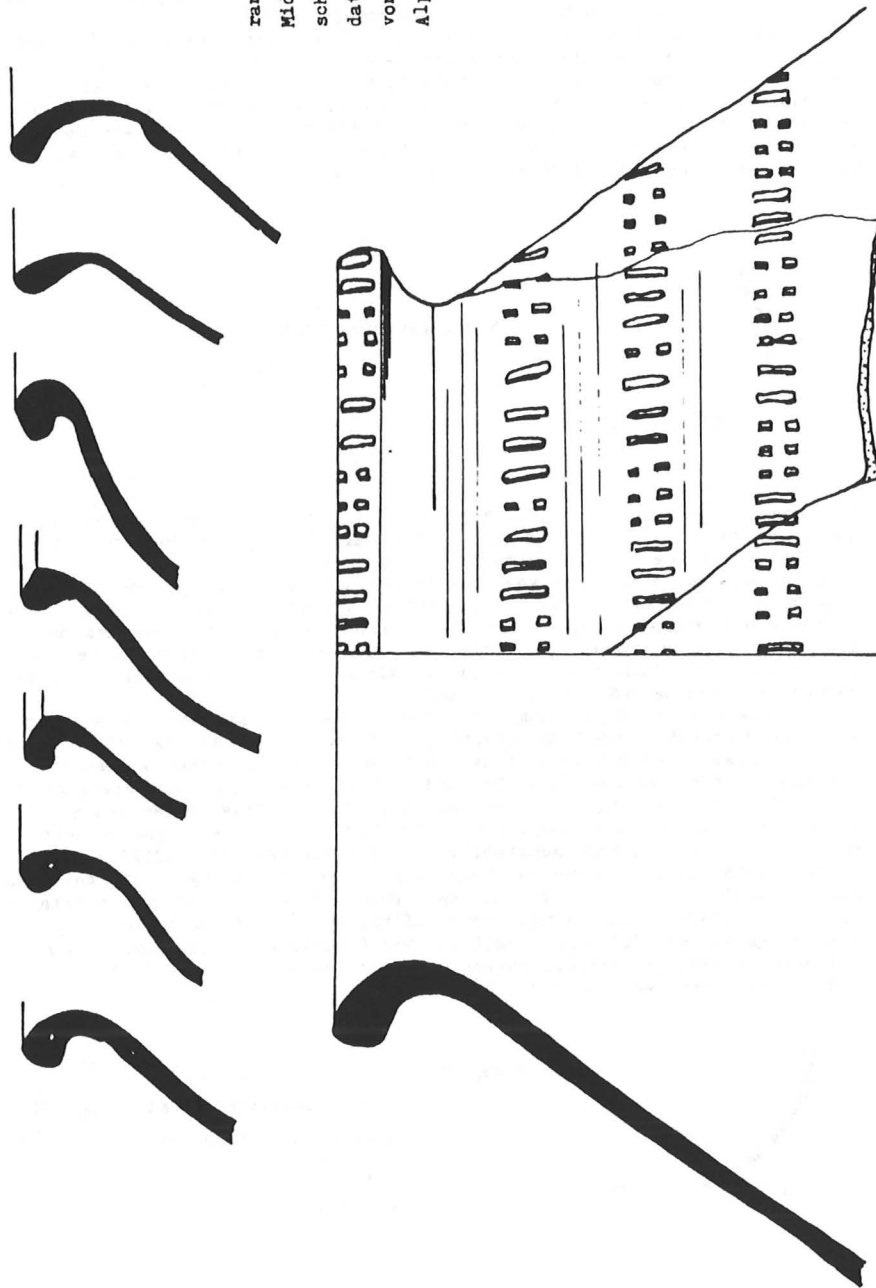
Uit een groot aantal ingravingen (greppels, slootjes) werd een enorme hoeveelheid Romeins materiaal geborgen (zie V26 en V27). Uit een ronde ingraving (waterput?) kon een hoeveelheid Karolingisch materiaal verzameld worden, waaronder het bekende met radstempel versierde aardewerk en een benen naald.

Het tracé van de Romeinse limes-weg, dat zeker over het onderzochte terrein liep, kon niet worden aangetoond. Ook konden geen plattegronden van gebouwen opgetekend worden. Gezien de N.A.P.-hoogte van het terrein is het waarschijnlijk, dat het oude Romeinse oppervlak geheel door latere erosie en menselijk ingrijpen is verwijderd.

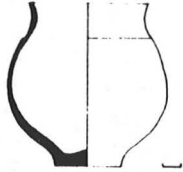

vondsten van het wegtracé (V26 en V27)

randprofielen van vroeg
Middeleeuws aardewerk
schaal 1 : 1
datering VIII - IX B.
vondstnummer 23
Alp 87-Lem

Op 27 mei werden in het weiland direkt ten westen van het perceel de Hoorn 121a zes proefputten gegraven tot diep in de ongeroerde ondergrond. We kregen op deze manier een goed beeld van de diverse Rijn afzettingen. Ook kon een aantal grond- en houtmonsters verzameld worden. De Romeinse laag bevond zich op slechts enkele decimeters onder het oude maaveld. De vondsten die hier gedaan werden lagen vrijwel alle in een grote zeer ondiepe afvalkuil. Opmerkelijk was de vondst van delen van minimaal zes fibulae en een geheel gave drinkbeker (V124). Ook hier werden verspreid enkele Karolingische scherven aangetroffen. In een kleine kuil werden scherven gevonden van een Paffrath(?) kogelpot. Een niveau met middeleeuwse scherven lag direct op de Romeinse laag.

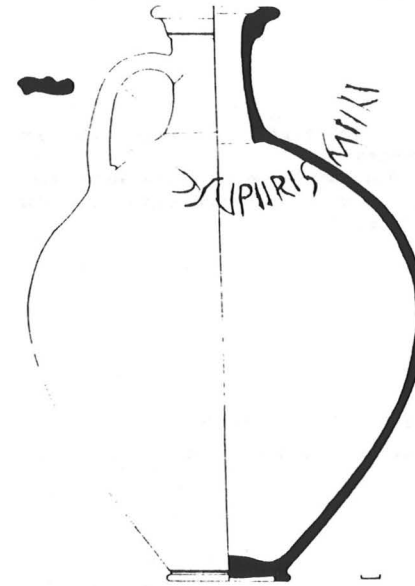

V124, geverfde drinkbeker.

Het gehele terrein w.o.u gedurende de werkzaamheden voor de weg bijna dagelijks bezocht. Zo was de A.W.N. aanwezig toen op 11 juni direkt ten noorden van de kwekerij een nieuwe sloot gegraven werd. In de taluds van deze sloot was veel (rond) hout te zien, hetgeen aanvankelijk niet verontrustend was, omdat dit al eerder geconstateerd was. Toen echter een vierkant bekapte paal uit de grond werd gerukt, was het duidelijk dat het hout geenszins natuurlijk gegroeid, maar hier in de grond geheld was. De R.O.B. heeft daarna een klein onderzoek ingesteld, dat met medewerking van de AWN werd uitgevoerd. Van de zware (tot 30 cm diameter) eiken palen werden schijven afgezaagd voor het dendrochronologisch (jaarringen) onderzoek. De taluds van de sloot werden ingemeten en een grote hoeveelheid vondsten kon worden verzameld. De palen hebben vermoedelijk behoord bij diverse fasen van steigers of beschoeiingen, die langs een kreek en langs de zuidelijke oever van de Rijn waren gebouwd. De kreek bleek tot in de Karolingische tijd openggelegd te hebben, zij het, dat deze aanzienlijk smaller was geworden (V202). Op de plaats van de steiger werd een bijna gave gladwandige kruik gevonden met de graffito SVPIIRIS MILI. Een stuk met een duidelijke militaire aanwijzing. Andere aanwijzingen voor militaire aanwezigheid zijn:
 -de vondst van een "slinger"-kogel in 1968 (onderzoek P.C.Beunder)
 -diverse stukken riembeslag, dakpan stempels van o.a. de EX GER INF
 -en de bijzonder zwaar uitgevoerde steigers

V 202, ruwwandige schaal (fragment) uit de Karolingische tijd.

gladwandige kruik met graffito, aangetroffen onder de steiger op de bodem van de kreek.

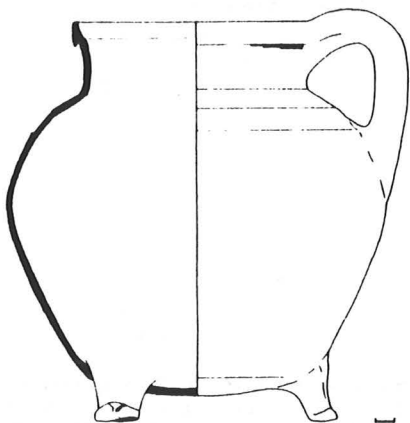
Alphen aan den Rijn, Rijksweg 11

Aansluitend op het onderzoek naast Lemkes werd vanaf 21 juli gegraven in het talud van het zandlichaam van rijksweg 11. Deze lokatie - ver ten zuiden van de spoorlijn Alphen-Leiden - is in 1986 ontdekt door Dhr. G.Jansen. Machinaal werden 4 putten gegraven. Deze zijn - een grote oppervlakte in totaal - met de hand geschaafd en in soms meerdere vlakken afgewerkt en getekend. Door weer en wind geplaagd wist een groot aantal A.W.N.-ers veelal op vrijdag- en zaterdag, een enorme berg vondsten te verzamelen. Dit vondstmateriaal bestaat hoofdzakelijk uit aardewerk: inheems en Romeins. Opvallend lijkt het hoge percentage blauw-grijs zgn. kustaardewerk bij het Romeinse deel. Bot is slechts sporadisch zodanig bewaard, dat het geborgen kon worden. Ook de grondmonsters gaven weinig resultaat, slechts enkele graankorrels werden aangetoond. Dit onderzoek werd uitgevoerd door Dhr. W.Kulper van het Instituut voor Prehistorie te Leiden. Tot grote vreugde van de aanwezigen konden eindelijk paalsporen van (vermoedelijk) een deel van een boerderij uit de Romeinse tijd opgetekend worden. Bij het aan de opgraving voorafgaand boorprogramma en veldverkenning in het voorjaar werden ook in deze omgeving enkele karolingische scherven gevonden. De kadercursus die enkele van onze leden volgden, leidde op dit onderzoek tot een uitstekend opgezette vondstadministratie en verbeterde opgravingsmethoden (aangepaste kwadranten). Bij dit onderzoek en het voorgaande onderzoek bij Lemkes moet een woord van waardering en dank worden uitgesproken voor de enthousiaste en kosteloze inzet van het personeel van Rijkswaterstaat en de Gemeente Alphen aan den Rijn. Zonder hun medewerking hadden de resultaten zeker niet zo goed kunnen zijn.

Alphen aan den Rijn, Julianastraat 53

Dit onderzoek staat ook bekend onder de naam "kralentuin", naar aanleiding van de vondst van 17de eeuwse kralen tijdens het onderzoek van de Universiteit van Nijmegen in 1986. Nader onderzoek dit jaar moest proberen deze vondst verder te verklaren. In de oever van het Kanaal achter Alphen werd een brede diepe put gegraven, waarin geen Romeinse laag werd aangetroffen. Alles is op deze plaats sinds

de 14-15de eeuw vergraven (indien ooit aanwezig!). Gegevens over een eventuele kralentuin werden ook niet gevonden. Uit een vergraving werden o.a. scherven van een eenorige grape verzameld. Ook bij dit onderzoek gaat onze dank uit naar de Gemeente Alphen aan den Rijn, die gratis voor de graafmachine zorgde.

grape uit ingraving,
datering XIV d, XV a.

Alphen aan den Rijn, Wilhelminalaan 2

Op 3 juli (dus weer door-de-weeks) werd een grote sleuf gegraven, haaks op de Wilhelminalaan en de Oude Rijn. Het doel was, hier de Romeinse oeverbeschoeiing aan te tonen. Er werd inderdaad een zware houten plank blootgelegd.

Deze bleek echter te behoren tot een zware beschoeiing van een (haaks op de Rijn staande) laatmiddeleeuwse sloot. Meer Rijnwaarts werd op een op palen en planken over de slootvulling gebouwde fundering gestoten. Datering oa. 17de eeuw. Op een diepte van -2.40 NAP werden uit het vlak nog enkele verspoelde Romeinse scherven geborgen. De conclusie van het onderzoek luidt, dat de Romeinse Rijnsoever onder de huidige Wilhelminalaan moet liggen. Het profiel is ingemeten en getekend.

Ook hier gaat onze dank weer uit naar de Gemeente Alphen aan den Rijn, die gratis voor de graafmachine zorgde.

Alphen aan den Rijn, de Schans (Zeeman).

In april werd een systematische archeologische veldverkenning uitgevoerd in de weilanden ten noorden van de spoorlijn. Ook ditmaal werd geconstateerd, dat er duidelijke vondstconcentraties aanwezig zijn bij het Romeinse materiaal. Behoudens de gebruikelijke, latere scherven werden er ook enkele middeleeuwse aangetroffen.

Leiderdorp, Hoogmadeseweg.

Werkzaamheden in deze omgeving zijn nagelopen, noch de riolering langs de Hoogmadeseweg zelf, noch het werk aan het zwembadcomplex leverden iets op.

Hazerswoude, Rijnenburg

In het najaar van 1987 werd een aantal sleuven gegraven, direkt ten westen van het voormalige melkstation aan de Hoge Rijndijk.

In een sleuf werd een oude sloot scheef aangesneden. In het talud van deze sloot lagen vele gave kloostermoppen, waarvan duidelijk was dat ze nooit gebruikt waren. Opmerkelijk was het geheel ontbreken van scherven, zodat we nu met een dateringsprobleem zitten. Het lijkt echter aannemelijk, dat de sloot er al lag ten tijde van de Rijnenburg en diende als westelijke begrenzing van het kasteelterrein. Er wordt vermoed, dat bij de sloop van het melkstation mogelijk nog resten van het kasteel aan te treffen zijn. Afwachten derhalve!

Voor dit onderzoek werd subsidie verkregen van de gemeente Hazerswoude en de provincie Zuid-Holland.

Zie voor meer gegevens ook Renu nr.1 van 1988.

Lisse, Dever.

Dit jaar werden op een aantal dagen nog enige detailonderzoeken gedaan. Zo werd bewezen dat het muurstuk in de as van de westwand van de donjon op een spaarboog gefundeerd is. Mogelijk te verklaren uit de vrees om op de funderingssleuf van de donjon te bouwen. Ook was hier een houten constructie aanwezig: als damwand van de bouwput? Het werk op een aantal andere plaatsen leverde geen nieuwe feiten op.

Voorschoten, Starrenburg (uitbreidingsplan).

Gedurende de winter werd, daartoe in staat gesteld door de vorst, in een zeer drassig weiland door middel van prikkijzers gezocht naar muurresten van het kasteel Roucoop. Na ontdooiing van het landschap werd een systematische archeologische veldverkenning uitgevoerd op het meest noordelijke blok percelen, o.m. de voormalige buitenplaats Bijdorp omvattend. Behalve mededelingen over vroeger gedane vondsten door bewoners/gebruikers van sommige percelen, leverden beide onderzoeken geen nieuwe gegevens.

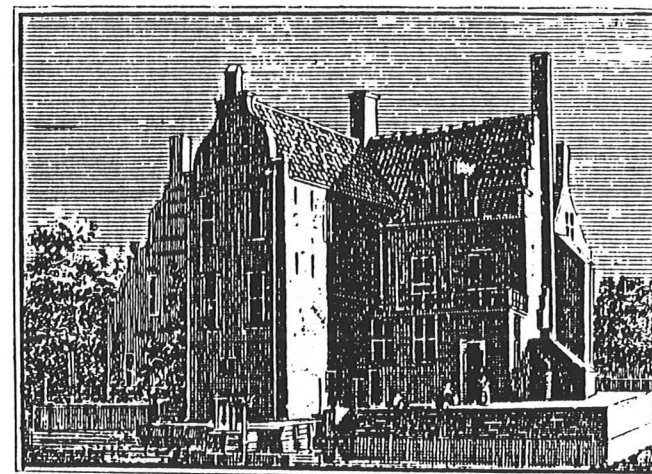

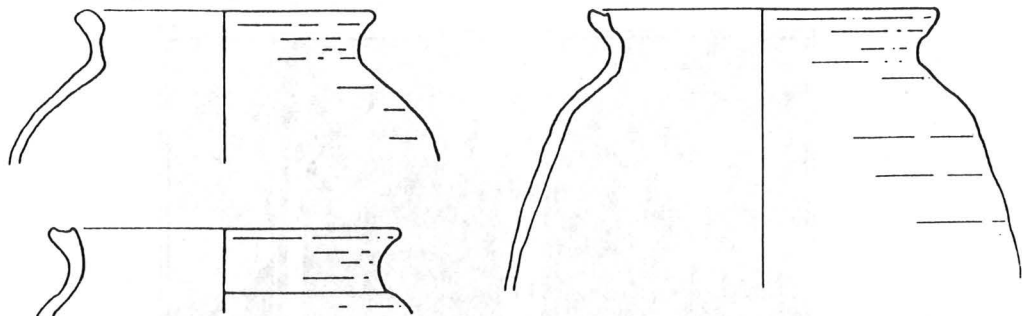
Abb. 49.

H. SPILMAN naar A. DE HAEN, 1738 MIDDELGEEST OF ROUWKOOP

Voorschoten, Schoolstraat 68 en 75.

Bij afbraak van Schoolstraat 68 werd gekeken naar archeologische sporen in de ondergrond. Niets werd aangetroffen: dit klopt met het beeld op oude kaarten, waar deze zijde van de straat nimmer een aaneengesloten bebouwing vertoont.

Het onderzoek Schoolstraat 75 betrof een geplande opgraving, waarvoor de verkenning in 1986 bij de nr's 71-73 een vooroefening was. Het pand op deze plaats, een in uiterlijk minstens 18de eeuws samenstelsel van gebouwtjes, zou vervangen worden door diep onderkelderde nieuwbouw. Van o.a. de zijde van de vereniging Oud-Leiden was het belang benadrukt van onderzoek op deze plaats; de gemeente Voorschoten en de Stichting Oud- Groen- en Leefbaar Voorschoten hadden financiële steun toegezegd. Ondanks toestemming van eigenaar en aannemer tot het doen van onderzoek, achtte een der onderaannemers zich niet gebonden hierdoor en verrichtte de sloop op dermate destructieve wijze, dat een opgraving zinledig werd. Na afloop der sloop heeft het nog meerdere weken geduurd, voordat de volgende fase: het slaan van damwanden en ontgraving van de bouwput zijn beslag kreeg. Ook qua tijdsplanning was een opgraving dus alleszins mogelijk geweest. Uit de weinige gegevens, die gedurende het werk verworven zijn, blijkt dat van een ernstig gemiste kans gesproken moet worden. Een proefputje leverde meerdere kogelpotscherven op (datering ca. 12de eeuw, zie afb.). Deze kwamen uit een diep zwarte laag, direkt boven het schone zand van de strandwal. Bij het graven van de bouwput werden sporen gesignaleerd van vergravingen met licht verontreinigd zand gevuld, mogelijk paalkuilen. Uit een aantal van deze sporen kwamen kleine fragmenten middeleeuws aardewerk o.m. Andenne. De voortgang van het werk en de wijze van graven maakte het inmeten van de sporen helaas onmogelijk.

4.4.11. Rijnhoek van terrein - Graven 11

Voorschoten, Voorstraat 11

Dit jaar werd begonnen met de restauratie van het voorhuis. Na verwijdering van de vloeren vond in de vertrekken tegen de achtergevel onderzoek plaats. In tegenstelling tot de complexe situatie in de tuin werden hier slechts weinig fundamenten aangetroffen. De ommuring van een dicht gezette kelder-toegang werd uitgegraven. Omdat dit "keldertje" nog in goede staat was en keurig met plavuizen bevoerd, is dit gehandhaafd en in het restauratieplan opgenomen. De vulling van deze ommuring bestond uit wandpleister en talrijke tegelfragmenten (17/18de eeuws). Een proefputje tegen de diep gefundeerde achtergevel leverde het oudste materiaal uit dit onderzoek op: Andenne scherven (ca.12/13de eeuw). Vermeldenswaard tenslotte is de vondst van een fragment van een stenen mortier (vijzel), datering ca. 15de eeuw.

Veldwerk, achter de schermen

Veel van onze leden realiseren het zich nauwelijks, maar als de telefoon gaat met de mededeling dat er ergens gegraven kan worden, is er al een berg werk verzet.

Dit jaar werd overleg gevoerd met (onder andere): de R.O.B., het R.M.O., het O.G.A., diverse gemeenten, Rijkswaterstaat, grondeigenaren, slopers, aannemers, uitvoerders, opzichters, enz.

Potentiële vindplaatsen werden opgespoord door gebruik te maken van het R.O.B.-archief, oude luchtfoto's, het tekenen van nieuwe overzichtkaarten, werken aan puntenkaarten, enz.

Veel tijd werd gestoken in het aflopen van slootkanten, bouwputten, afkleiningen, stortplaatsen van grond, enz.

Dit alles met wisselend succes; algemeen gesteld bleek de aanhouder dit jaar weer te winnen. Sommige van onze leden bleken hun inspanningen bekroond te zien met een natte broek, of natte sokken. Ook konden er mensen gezien worden die tot op het bot verkleumd, of tot op het hemd nat geregend waren.

Toch scheen soms ook nog de zon en gelukkig was er altijd tijd voor een kop koffie.

luchtfotoïnterpretatie van het gebied rond Hazerswoude en Koudekerk a.d. Rijn.

R; Rijnenburg

P; Groot-Poelgeest

K; Klein-Poelgeest

T; Den Toll

grj; veen gebied

Foto K.L.N. 1936, archief Top. Dienst.

Nieuwe werkruimte Geregracht 50 Leiden

Met grote inzet is de laatste maanden gewerkt aan het gereed maken van de nieuwe werkruimte. Een klein overzicht van wat tot nu toe gebeurde:

- een nieuwe tussenvloer werd aangebracht zodat we over een groter vloer oppervlak kunnen beschikken en met het oog op de stookkosten.
- een nieuwe elektrische installatie werd aangelegd, waarvoor een nieuwe aardelektrode geslagen werd en met zwaar gereedschap gaten werden geboord in vloer en fundering. We werden hierbij belangeloos geholpen door Fa. Gebr. de Hollander, sloop- en grondwerk, Galgweg 3 Hazerswoude.
- In het gehele pand werden electriciteits leidingen, stopcontacten ed. aangelegd en vele TL-bakken aangesloten.
- Op de nieuwe tussenvloer is een keukenblok met spoelbak geïnstalleerd, waarvoor water- en afvoerleidingen werden aangelegd.
- Vele gebroken en gebarste ruiten werden vervangen. Aan de straatzijde werd opnieuw draadglas gemonteerd, aan de achterzijde werd onbreekbaar accryl gemonteerd met het oog op de grotere lichtopbrengst.
- Het sterk bladerende plafond werd afgestoken, ook deurposten en trapjes werden ontdaan van al te slecht verwerk.
- het nieuw aangebrachte plafond werd gewit.
- De Fa. TOPA bv. schonk ons een uitstekende magazijn stelling, die in de kelder is geïnstalleerd. Op deze stellingen zijn de vondst dozen van Alphen-Lenkens en Rijksweg 11, Teylingen en andere projecten op nummer opgeslagen.
- Op financieel terrein kregen we een grote subsidie van TOPA bv. De leden van onze afdeling hebben lieten zich gelukkig niet onbetuigd zodat we nu naar andere potentiële subsidie verleners kunnen laten zien, dat we zelf ook iets voor onze werkruimte over hebben. Heeft u nog niets overgemaakt? Het kan nog steeds, op giro nr. 314 92 23 t.n.v. penningmeester A.W.N.-Rijnstreek, G.Louwes, Stationsplein 146 te Leiden.
- Aan bedrijven en gemeenten in de regio werden verzoeken om subsidie verstuurd.

Er is dus al heel veel gebeurd, hetgeen echter niet wil zeggen dat we er al zijn. Met name de afwerking en inrichting van de ruimte zal nog heel wat moeite gaan kosten. Ook het zoeken naar oplossingen voor de exploitatiekosten gaat door.

In de afgelopen maanden heeft het veldwerk ondanks de slechte weersgesteldheid niet helemaal stil gelegen. Diverse lokatie in de regio werden onderzocht, waarbij in de meeste gevallen niets werd aangetroffen.

In Alphen aan den Rijn hadden we dit keer weer succes. Door medewerkers van de gemeente Alphen a.d. Rijn werden we opmerkzaam gemaakt op grondwerk aan De Schans(-weg) ten zuiden van de spoorlijn Alphen-Bodegraven, direct ten westen van de Gouwe.

Op 03-03-1988 werd de lokatie bezocht. Het weer werkte niet mee, regen, sneeuw en hagel bemoeilijkten de waarnemingen. Desondanks werd met behulp van twee graafmachines de toplaag van twee weilanden verwijderd. Direct onder de zode werd een grote hoeveelheid Romeins schervenmateriaal en dakpan resten aangetroffen.

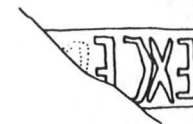
De vondsten waren ruwweg in twee concentraties aanwezig. Eén concentratie bevond zich aan weerszijde van een oude (middel-eeuwse?) kavelsloot.

Hier werden scherven verzameld van een wrijfschaal en een grote amphoor.

De andere concentratie bestond uit een groot zwart grondspoor, mogelijk een bewoningsvlak met een dikte van maximaal 20 cm.

Dit spoor leverde onder andere onderstaande dakpanfragmenten op. Daarnaast werden vele natuurstenen (veel granieten) en natuurlijk enorme hoeveelheden scherven verzameld. Onder het aardewerk bevinden zich T.S.-scherven uit Trier. De algehele indruk is, dat het verzamelde materiaal overwegend eind 2de tot begin 3de eeuw gedateerd moet worden.

Het materiaal is voorlopig vuil opgeslagen in de werkruimte en wacht nu op verwerking.

de stempels zijn op gelijke, gereduceerde schaal.

VELDWERK AGENDA

Hazerwoude, Rijnenburg. Het melkstation is gesloopt. Tijdens de sloop zijn geen sporen van vroegere bebouwing aangetroffen. Het graven van de bouwput zal gevolgd worden. Misschien wordt er nog een kleine proefput gegraven om een oude waarneming te controleren.

Voorschoten, Boschgeest. In voormalige bollengrond, die bestemd is voor woningbouw, zal d.m.v. boringen gekeken worden of er nog ongestoorde bodem aanwezig is. Daarin kunnen zich nog préhistorische vondsten bevinden. De datum van dit onderzoek is afhankelijk van het weer, doch zo spoedig mogelijk.

Alphen, De Schans. Afhankelijk van de datum van eigendomsoverdracht (verwachting half april) zal het Rijks Museum voor Oudheden een onderzoek starten d.m.v. een lange proefsleuf. Assistentie van de A.W.F. is zeer welkom.

Koudekerk, Klein-Poelgeest. Vanaf begin juni zal hier gewerkt kunnen worden. Allereerst zal een meetnet uitgezet worden en zullen we boringen verrichten. Vervolgens zullen de prikkijzers de lokatie van de eerste proefsleuf aangeven. Halverwege juli komt de N.J.B.C. ons helpen in de vorm van twee zomerkampen van elk 2 weken. De opgraving zal dan de grootste omvang hebben.

De kantine van de voetbalvereniging zal ingericht worden als verwerkings-, slaap- en eetruimte. De opgraving zal voortdurend bewaakt worden, daartoe is het noodzakelijk dat alle medewerkers/sters beschikken over een opgravingspas. Een foto voor dit pasje kunt u vóór 1 juni aan de secretaris zenden.

Voor belangstellenden zullen nader bekend te maken kijkdagen worden georganiseerd. Komt u dus vooral niet op andere dagen, het terrein is dan verboden toegang voor iedereen die géén opgravingspas kan tonen.

We zijn helaas genoodzaakt deze maatregelen te treffen in verband met de reeds gesignaleerde detector-enthousiasten en andere "belangstellenden".

Spitend op zoek naar Romeinse resten

ALPHEN/WOERDEN
/LEIDEN - Castellum Alphanum. Negrum Fulvum en Castellum Laurum. Tevens voorwoordig stas er de "afgravingen" Alphen. Zwanmerdam en Woerden. In het begin van deze jaartelling waren het belangrijke Romeinse forten aan de Rijn.

Archeologen hebben de afgelopen jaren grote belangstelling gehad voor deze forten, die diende ter verdediging van het Romeinse rijk. Na de spectaculaire ontdekking van boten en later een hele bodentelling in Zwanmerdam, stuitte de Nijmegen onderzoekers J.K. Haalboom ook in Alphen en Woerden op interessante resten uit de Romeinse tijd.

Laag pijpe

Sinds anderhalf jaar heeft Haalboom zijn graafwerk in deze streep op een laag pijpe staan, wagens drukke werkzaamheden in "Nortomagus" zal. De archeologe Marijke Brouwer, sluit kort verbonden aan het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, zal de spade echter spoedig weer oppakken.

Wat ze boven water zal halen. Is uiteraard nog een vraagstuk. Marijke Brouwer (32) is voorzichtige. "Je moet niet verwachten dat wij binnen korte tijd een heel fort

zullen blootleggen," zegt ze. "Daarvoor is al te veel verstoord door latere fundamenteen."

Alphen

Het Leidse museum heeft de gemeentebestuur van Alphen. Bodengraven en Woerden verzoekt medewerking te verlenen aan de nieuwe archeologische activiteiten. Met name in Alphen heeft Marijke Brouwer een aantal terreinen op het oog.

Zo wil ze de geplande opknapbeurt van de Castellumstraat aanpakken om eens in het verleden te spitten. Archeologische vondsten in de Julianastraat en de Paradijslaan waren reeds op de aanwezigheid van stenen fundamenteen uit de Romeinse tijd. "Het vermoeden bestaat dat er een castellum, een fort, gelegen heeft," zegt de Leidse archeologe. Maar het is altijd onzeker. Die fundamenteen kunnen ook van een badhuis geweest zijn. Het onderzoek is altijd verbrokkeld geweest. Wat er werkelijk gelegen heeft, blijft een raadsel. Dat zouden wij graag ontdeffen, ja."

Handelaren

Een andere plek die haar bijzondere interesse heeft, is het stuk grond aan de Schans. Bij Zeeman en het

OP DE
**VOOR
GROND**

overlaging van de AVR. Zij hoopt met de gemeente snel tot overeenstemming te komen, zodat in het voorjaar of de zomer de eerste spa de grond in kan. Volgens Brouwer is de kans groot dat daar vroeger een zogenoemd "vicus" gelegen heeft: een groep huizen van handelaren die zich dicht bij de militaire nedersetting vestigden.

Vrijwilligers

De archeologe zal haar graafwerk verrichten met de veldtechnicus van het Rijksmuseum van Oudheden. Verder zal een beroep worden

★ Archeologe Marijke Brouwer: "Hopen dat je je schep op toevalling op de goede plek in de grond steekt." (Foto Bram Gebuys)

doel aan op vrijwilligers. "We moeten het hebben van kleine bouwplannetjes," zegt ze. "In het verleden zijn ook steeds maar kleine terrijns blootgelegd. Je moet maar hopen dat je je schep

toevallig op de goede plek in de grond steekt en zo een bijdrage kunt leveren aan de oplossing van het Romeinse vraagstuk. Want een vraagstuk is het nog wel in Alphen en Woerden."